

การศึกษากระบวนการทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา

นางสาววราตรี สรรพศรี

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาศิลปศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2539

ISBN 974-633-553-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A STUDY OF THE PROCESS OF MAKING DANKWEIN'S POTTERY HANDICRAFT
IN CHANGWAT NAKHON RATCHASIMA

MISS RATREE SAPPASREE

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF EDUCATION
DEPARTMENT OF ART EDUCATION
GRADUATE SCHOOL CHULALONGKRON UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 1996
ISBN 974-633-553-7

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ราตรี สรรพศรี : การศึกษากระบวนการทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาผ่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา (A Study of the Process of Making Dankwein's Pottery Handicraft in Changwat Nakhon Ratchasima.)

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์. 271 หน้า
ISBN 974- 633-553-7

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาผ่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา ในด้าน วัตถุประสงค์ของการผลิต วัตถุประสงค์ของ การผลิต ขั้นตอนการผลิต รูปแบบและรูปทรง ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ ผู้สร้างงาน 20 ราย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ 20 ราย และใช้แบบสังเกตกลุ่มผู้สร้างงาน 5 ราย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การแจกแจงความถี่และค่าร้อยละและนำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านวัตถุประสงค์ของการผลิต เป็นการประกอบอาชีพในครอบครัวโดยมีวัตถุประสงค์ในการทำขายได้เป็นหลัก ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษผู้สร้างงานพอใจในอาชีพของตนเพราะถนัดมีความชอบและใจรัก และเป็นอาชีพของท้องถิ่น

2. ด้านวัตถุดิบ วัตถุดิบเป็นดินในท้องถิ่นทั้งหมดได้จากทุ่งนา มี 2 ประเภท คือ ดินทราย ได้จากบ่อดินใกล้บริเวณริมฝั่งแม่น้ำมูล ดินเหนียวได้จากบริเวณทุ่งนา มีคุณสมบัติเหมาะแก่การขึ้นรูป ผู้สร้างงานทั้งหมดได้ดินด้วยการซื้อ จากผู้ประกอบการจำหน่ายดิน

3. ขั้นตอนการผลิต มี 3 ขั้นตอน คือ 1. การเตรียมดิน ดินที่ใช้เป็นการผสมระหว่างดินเหนียวต่อดินทราย ในอัตราส่วน 2 : 1 หมักในบ่อดินและนวดด้วยเครื่องจักร 2. การขึ้นรูปมี 2 ขั้นตอน เริ่มจากการเตรียมส่วนฐานของภาชนะให้เป็นรูปทรงกระบอกก่อน โดยอาศัยแป้นหมุน หรือ “พะมอน” แล้วเพิ่มความสูงของภาชนะด้วยวิธีการขุดดินและผสมผสานกับวิธีการขึ้นแป้นหมุน แล้วจึงปรับแต่งให้เป็นรูปทรงที่ต้องการ ในระหว่างการขึ้นรูปจะต้องมีผู้ช่วยคอยหมุนแป้นจนงานเสร็จ 3. งานเผา มี 3 ขั้นตอน ระยะเวลา 1 ชั่วโมงไฟ เพื่อให้ภาชนะดิน ระยะเวลา 2 ระยะเวลาสุ่มไฟหรือออก เพื่อให้อุณหภูมิสูงขึ้น เป็นการเผาติดเนื้อดิน แล้วจึงรักษาอุณหภูมิไว้ ระยะเวลา 3 ระยะเวลาเร่งไฟหรือขึ้นปล่อง โดยดูควันไฟที่ปากปล่อง เพื่อให้เกิดการเผาไหม้แบบไม่สมบูรณ์ (Reduction Fire) สีเนื้อดินจะเปลี่ยนเป็นสีดินคล้ำ

4. รูปแบบและรูปทรง เป็นแบบที่ลูกค้าสั่งหรือตามความต้องการของตลาด เป็นรูปทรงที่ขึ้นด้วยแป้นหมุน สีของเนื้อดินเผาจะมีความอ่อน เข้ม และมีความแกร่งทนทาน รูปแบบมีทั้งรูปแบบดั้งเดิม

ภาควิชา ศิลปศึกษา
สาขาวิชา ศิลปศึกษา
ปีการศึกษา 2539

ลายมือชื่อนิสิต ราตรี สรรพศรี
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

C 643879 Art Education
: MAJOR
KEY WORD: DANKWEIN'S POTTERY HANDICRAFT

RATREE SAPPASREEE : A STUDY OF THE PROCESS OF MAKING DANKWEIN'S
POTTERY HANDICRAFT IN CHANGWAT NAKHON RATCHASIMA.

THESIS ADVISOR : ASST. PROF. POONARAT PICHAYAPAIBOON, Ed.D, 271 pp.
ACADEMIC YEAR 1996 ISBN 974-633-553-7

The purpose of this research was to study the process of making Dankwein's pottery handicraft in Nakhon Ratchasima province under the objectives of process making, raw material, steps of forming, design and form. The researcher interviewed twenty potters, twenty experts; and observed the working process of five potters. The data were analyzed by means of frequency and percentage, then presented in descriptive forms.

The results of the research found that :

1. Objectives of making : family working style which concentrate on labour selling, working methods are transferring from ancestors , the potters are proud in their jobs as the local occupation.
2. Raw material: clays are taken from the near by sites consisting of two kinds : sagger clay is taken from the Moon River and ball clay is taken from the rice field. These clays have proper forming characteristics, and they were bought from the clay dealers.
3. Steps of forming : there are 3 steps of forming. First, the clays must be mixed with ratio of two part of sagger clay and one part of ball clay, and wedged by plug mill compression machine. Secondly, two step of forming was proceed, the bottom of the pot was built on throwing wheel, then the upper part was built by coiled method while the potter was throwing, Finally, three steps of firing was conducted. There were warming period , bisque firing period , and reduction firing period. After the firing, the pot body tone would turn into dark brown.
4. Design and form : the designs are made based in order to marketing demand. Most forms are hand thrown. Many varieties of harmony tone in brown to dark brown are presented on pot body, included its strength. The pots reflexed the style of thai folk art which designed for functional used. According to its coarse clay body, Dankwein are mainly used as decorative items.

ภาควิชา..... ศิลปศึกษา

สาขาวิชา..... ศิลปศึกษา

ปีการศึกษา..... 2539

ลายมือชื่อนิสิต..... รัตรี สรรพเดช

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... 2/15 110-1/พพร

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้สำเร็จลงด้วยความอนุเคราะห์ของจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปยุตต์รัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ ที่ให้คำปรึกษาและแนะนำในการศึกษาวิจัยอันเป็นประโยชน์ต่อ วิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพ

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ วิโรจน์ ศรีสุโร และอาจารย์เปรมจิตร์ ศรีสุโร อาจารย์พิศ ป้อมสินทรัพย์ อาจารย์สันติภาพ พันธุ์ชนะ และชาวบ้านชุมชนบ้านด่านเกวียนที่ได้ให้ความช่วยเหลือด้วยไมตรีจิตยิ่งให้ข้อมูลและข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะอาจารย์ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ให้คำแนะนำและคำปรึกษาอันเป็นประโยชน์จนสำเร็จการศึกษา

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อสอาด สรรพศรีและคุณแม่ฉวีอ่อน สรรพศรี ที่ให้กำลังใจและทุนในการศึกษาแก่ผู้วิจัยในครั้งนี้อย่างดีด้วยความเคารพยิ่ง

ราตรี สรรพศรี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	16
ขอบเขตการวิจัย	16
ข้อดกกลงเบื้องต้น	17
คำจำกัดความ	17
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	17
บทที่ 2 วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง	18
หัตถกรรม	20
เครื่องปั้นดินเผา	37
หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน	56
ประวัติการทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน	
ความเป็นมาจนถึงปัจจุบัน	61
รูปแบบหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน	66
การทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน	67
องค์ประกอบหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน	70
กระบวนการทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน	76
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	92
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	102
การรวบรวมข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	102
เครื่องมือที่ทำการวิจัย	103
การสร้างเครื่องมือในการวิจัย.....	105
วิธีดำเนินการวิจัย	111

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การเก็บข้อมูล	112
การวิเคราะห์ข้อมูล	113
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	115
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	185
อภิปรายผล	193
ข้อเสนอแนะ	197
รายการอ้างอิง	198
ภาคผนวก ก	203
ภาคผนวก ข	217
ภาคผนวก ค	220
ประวัติผู้เขียน	271

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1	120
ตารางที่ 2	123
ตารางที่ 3	127
ตารางที่ 4	133
ตารางที่ 5	144
ตารางที่ 6	151
ตารางที่ 7	154
ตารางที่ 8	156
ตารางที่ 9	157
ตารางที่ 10	177
ตารางที่ 11	179
ตารางที่ 12	180

สารบัญภาพ

เรื่อง	หน้า
แผนที่ 1	215
แผนที่ 2	216
แผนที่ 3	217
แผนที่ 4	218
แผนที่ 5	219
แผนที่ 6	220
แผนที่ 7	221
ภาพที่ 1 ภาพประกอบเตาเผา	222
ภาพที่ 2 แหล่งดินเหนียว “กุดน้อย”	223
ภาพที่ 3 สภาพแหล่งดินทราย “กุดลอนตาล”	224
ภาพที่ 4 สภาพโรงปั้นและกองดินที่ใช้เป็นวัตถุดิบ	224
ภาพที่ 5 ฟืนที่ใช้เผาเครื่องปั้นในระยะลุ่ม	225
ภาพที่ 6 สภาพกองฟืนที่ใช้ในระยะทิ้งไฟ	225
ภาพที่ 7 สภาพบ่อหมักดิน และการเตรียมดินหมัก	226
ภาพที่ 8 สภาพบ่อหมักดินและการนำดินจากบ่อเพื่อไปนวด	227